

Národnostné vzťahy v živnostníctve na Slovensku v medzivojnovom období¹

ŠTEFAN GAUČÍK

National relations within the trade community in interwar Slovakia Abstract

The present study points out the clash of interests created at the ethnic interface in the interwar trade community in Slovakia. The study approaches a range of questions from an aspect of Slovak-Hungarian relations that has so far been rarely investigated, namely, from an economic point of view, with special regard to the application of trade interests. Slovakian tradesmen were heterogeneous in terms of their national composition: along with Slovaks, the largest group consisted of Hungarian and German craftsmen. In the period examined here, the stumbling block of the defense of the entrepreneurs' equal rights was the very question of whether it is possible to involve entrepreneurs of non-Slovak origin in decision-making processes, and whether the realization of short-term and long-term ideas is based on an agreement, or whether the mutual trust of communities that differ from each other from a linguistic and cultural point of view will not be overshadowed by confrontation and mistrust. A strong advocacy of interests could rely on such groups to combine their will with the views, needs, and interests of society as a whole. Taking into account the complexity of the entire issue and the lack of basic research in this area, the author can present only some selected factors of the Slovak-Hungarian relationship. That is why the study deals with something other than the process of building Slovak trade organizations. It researches the establishment of a trade union and the application of minority language rights.

Keywords: Czecho-Slovakia; industrialists; business organizations; ethnicity; Slovak-Hungarian relations

Subject-Affiliation in New CEEOL: History – Recent History – Interwar Period (1920–1939)

DOI: 10.36007/eruedu.2022.4.025-035

Cechy, remeselníci, etnicita

V období medzi 14.-19. storočím remeselnícka výroba a cechy v Uhorsku sa vytvorili a rozvíjali ako následok viacerých faktorov. Tento proces ovplyvňovali krajinské a geografické danosti, dejinné skutočnosti, kultúrne pozadie, technická úroveň výroby tovaru, dopyt na trhu a ponuka tovaru; národnostné, jazykové svojráznosti tvorili

¹ Štúdia vznikla v Historickom ústave Slovenskej akadémie vied, v. v. i. v rámci projektu APWW-20-0526 Politická socializácia na území Slovenska v rokoch 1848 – 1993.

len jednu z čiastkových elementov, a ani nie práve tú najdôležitejšiu.² (Nagybákay 1991, 30-31; Špiesz 1978; Somkuti-Éri-Nagybékay 1979, 293-307)

Pôvodné korene malých živnostníkov hornouhorského regiónu môžeme objaviť v stredovekých, z etnického hľadiska pestrom remeselníctve. Predobraz ich organizácií nájdeme v organizácii cechov, v bratských spoločenstvách, ktoré nasledovali príklad nemeckých spoločenstiev (*fraternitas, Bruderschaft*), teda v jednotlivých profesných záujmových spoločenstvách. (Nemeskürthyová 1986, 215-226) Cechy sa utvorili v hospodársky významnejších, hustejšie obývaných, s rôznymi výsadami disponujúcich slobodných kráľovských mestách, cirkevných strediskách a rozvíjajúcich sa mestečkách. V dôsledku rastúceho dopytu sa tu utvorili profesné odvetvia živnostníkov. Na miestnej úrovni cechy zastupovali záujmy členov, myslíme len na ich opatrenia, ktoré podnikli proti tým osobám, ktoré nevstúpili do cechu, alebo na eliminovanie konkurencie. Okrem toho v záujme zachovania svojich pozícií, príjmov, vyvíjali nemalé úsilie o získavanie privilégií a prednostných práv od zemepána. Štatúty cechových korporácií nielen zakotvili vnútornú hierarchiu a stanovili práva a povinnosti členov, ale regulovali aj spoločenské vzťahy, teda vzťah medzi majstrom a učňom. (Nagybákay 1991, 32-37; Nemeskürthyová 1988, 194-203)

Vznik a vývoj remeselníctva v Uhorsku vo veľkej miere ovplyvňoval proces urbanizácie, rozvoj osád, geografické rozdelenie a štruktúra miest, hustota obyvateľstva, špecializácia priemyselných odvetví, vzájomná hospodárska závislosť vidieka, dediny a mesta a prevzatie kultúrnych vzorov medzi jednotlivými etnikami. Môžeme myslieť na hospesov z 11.-12. storočia alebo na vlnu kolonizácie na základe práva *ius Teutonicum* v 14. storočí, potom po vyhnaní Turkov z Hornej Zeme, v 17.-18. storočí na organizované osídľovanie Dolnej Zeme, Bácsky a Banátu Nemcami a Slovákmi. V dôsledku migrácie a vnútornej migrácie medzi jednotlivými etnikami Uhorska prišiel rad aj na organizovanie práce, pracovných podmienok, na kontrolu pracovných nástrojov a technických výtvarných, na riadiacich a kontrolných orgánov hospodárstva, na pracovné podmienky a na kontrolu výrobkov alebo na prevzatie a adaptáciu vzorov zvykových práv. (Csiffáry-Dóka 1999; Nováková 2001; Rábik 2003: 167-192; Strešňák-Végh 2005; Pokreis 2006, 39-48)

Vývin kapitalistických vzťahov, posilnenie vlny remeselníctva v prvej polovici 19. storočia, podľa zistenia Viery Bácskai, v nemalej miere sa dotýkalo organizácie cechov, pretože monopolné postavenie privilegovaných cechov zaniklo a vyhrotila sa súťaž medzi jednotlivými hospodárskymi činiteľmi. Skôr môžeme hovoriť o funkčnej zámene vtedajšieho živnostníctva (výroba zameraná na miestne trhy) a o jeho špecializovaní (nárast počtu prác zameraných na služby a opravy). (Bácskai 1984, 89-91) V zaostaní alebo práve v hatení uhorskej industrializácie kvôli poklesu vplyvu, cechy hrali menšiu rolu, lebo rozvoj priemyslu vymedzovali európske hospodárske procesy väčšieho rozsahu (hromadná výroba, špecializácia na zahraničné trhy, zvýšenie konkurencieschopnosti). Napriek tomu sa živnostníctvo aj naďalej úzko spájalo s poľnohospodárskym vidiekom, ktorého obyvateľstvo zabezpečilo spoľahlivú vrstvu spotrebiteľov, priestor vidieka a mestečka zas dôležité odbytové možnosti. (Bácskai 1981, 6-9)

² Na dejiny cechov a remesla na území dnešného Slovenska pozri Špiesz 1972.

Okruh otázok používania jazyka a úradovania a prostredníctvom nich skúmanie etnicity a identity je menej prebádanou oblasťou slovenských hospodárskych dejín, preto na tomto mieste nemôžeme poskytnúť úplný obraz o tomto jave. Faktom je, že hovorová reč a niektoré jej regionálne varianty jednotlivých miest a regiónov sa rovnako objavujú v jedno- a dvojjazyčných (nemecko-slovenských, slovensko-maďarských, nemecko-maďarských) prameňoch, v internej agende a v stanovách cechov, neskôr v agende živnostenských spolkov a združení 19. storočia. Organizácie remeselníkov, živnostníkov a obchodníkov teda odzrkadľovali (aj) národnostné zloženie obyvateľstva.³

Živnostnícke organizácie, slovensko-maďarské vzťahy, jazyková otázka⁴

Korene organizácií zastupujúcich záujmy malovýrobcov treba hľadať v období dualizmu. Liberálne uhorské zákonodarstvo, ktoré zrušilo systém cech, vytvorilo nový rámec, možnosti alebo podmienky, ktoré viac vyhovovali požiadavkám voľného obchodovania, a úlohy súvisiace s organizovaním priemyselných odvetví a podnikaním mohli preto účinnejšie zvládnuť.⁵ V Československu zákony upravujúce organizáciu malovýroby a obchodovania boli dlhší čas prechodného charakteru. Jednotné priemyselné právo bolo dosť neskoro zavedené, a spolu s ním meškalo aj vytvorenie nových organizačných rámcov. V období medzi rokmi 1918 a 1924 pretrvával dvojitý právny stav, pretože v na území Čiech bolo v platnosti rakúske živnostenské právo, na Slovensku zas platili uhorské zákony.

V Československu len v roku 1924 zjednocovali živnostenské právo, do ktorého zahrnuli aj predchádzajúce rakúske nariadenie. Zjednocovanie bolo nariadené zákonom č. 259, ktorý bol vyhlásený 1. decembra 1924. Tento zákon rozlišoval 3 hlavné druhy živností: tzv. voľné druhy živností, remeselnícku výrobu a živnosti viazané na úradné povolenie (koncesované živnosti). Zakotvil jednotlivé kategórie vykonávaných živností, podmienky samostatného podnikania (vzdelanie, vydávanie potvrdení, prax, zaplatenie poplatkov, vybavovanie žiadostí) a pravidiel fungovania malých podnikov. Zákon sa detailne zaoberal s činnosťou malých podnikateľov,

³ Podľa mojich poznatkov aj keď iba spomenul, v prvom rade z hľadiska slovenského živnostníctva túto tému skúmal Michal Kaľavský, z jeho štúdie ale v prevažnej väčšine chýba poznámková aparatúra. Pozri Kaľavský 1988.

⁴ Ešte medzivojnové dejiny slovenského živnostníctva nie sú spracované. Najnovší prehľad urobil Ľudovít Hallon, ktorý v rámci hospodárskeho vývoja Slovenska zhodnotil aj hospodárske a sociálne postavenie živnostníctva, ako aj činnosť jeho záujmových organizácií, pozri Hallon 2004. Na postavenie živnostenských spoločenstiev s maďarským rokovacím jazykom pozri Gaučík 2004.

⁵ Rakúsky živnostenský zákon z roku 1859 sa vzťahoval len na rakúske krajiny. Reforma toho zákona sa uskutočnila v rokoch 1883 a 1885. V Uhorsku živnostenské spolky založili podľa zák. čl. VIII. z roku 1872. Podľa zák. čl. XVII. z roku 1884 živnostenské korporácie dostali väčšie autonómne právomoci. Pozri Rózsa 1981, Rózsa 1984, Kaľavský 1987.

prenájomom, s odmeňovaním a pracovno-právnymi záležitosťami pomocníkov, robotníkov a učňov. Umožnil aj zakladanie učňovských škôl a ich vydržiavanie. Zákon nariadil štátnej správe (úradom) zriadenie živnostenských spoločenstiev na úrovni okresov alebo miest. V mestách ako Košice a Bratislava podobné alebo príbuzné druhy odborov (povolani) mohli zriadiť aj zvláštne sekcie (odborní). Živnostenské spoločenstvá sa museli prispôbiť územnému a okresnému členeniu krajiny a museli sa pretvoriť v lehote, ktorú stanovil zákon, v priebehu pol roka (bolo možné zvoliť aj zlúčenú, združenú formu spoločenstva). Podmienkou bol aktívny stav majetku, potrebný k vykonávaniu činnosti. Po danej polročnej lehote, spoločenstvá, ktoré fungovali ešte podľa starých pravidiel, museli ukončiť svoju činnosť a boli zlikvidované.⁶ (Sbirka 1924, 1575-1629)

Živnostenské spoločenstvá prevzali na seba mnohostranné spoločenské, humanitárne, hospodárske a kultúrne úlohy. Členom spoločenstiev poskytovali aj materiálnu pomoc (pokladne, podporné základiny), podporovali vzdelávanie, odbornú výchovu, mohli zabezpečiť spoločnú malovýrobu, vydávaním a stiahnutím živnostenských povolení v záujme ochrany malovýroby mohli ovplyvňovať aj miestnu konkurenciu v obchodovaní, mohli zakladať sklady surovín, tržnice, úverové družstvá, organizovať priemyslovky a učňovské školy, učňovské dielne, odborné kurzy. Mohli sa zaoberať aj so sprostredkovaním práce. Disponovali s veľmi dôležitým oprávnením, že vo svojom rámci mohli utvárať sekcie (najmenej 30-členné), ktoré združovali jednotlivých remeselníkov. Tieto sekcie mohli obhajovať vlastné záujmy. Úradne to boli zmiešané spoločenstvá (ich pomenovanie: zmiešané živnostenské spoločenstvá), pretože sa v nich centralizovalo najširšie spektrum priemyselných odvetví. (Sbirka 1924, 1608-1609, 1614-1622)

Živnostenské spoločenstvá na územiach obývaných maďarským obyvateľstvom v zmysle intencii zákona sa tiež pretvorili. Ich členstvo a zbor úradníkov odzrkadľoval národnostné pomery okresov. Väčšina predsedov spoločenstiev, ich výbory a tajomníci ešte pred rokom 1918 nadobudli svoje riaditeľské a organizátorské schopnosti. Rok 1924 teda neznamenal pre nich radikálne nový začiatok, ale v zmysle obrany záujmov predsa to znamenalo novú situáciu: nastala konfrontácia s novými hospodárskymi, hospodársko-politickými javmi a výzvami.⁷

V spoločenskej a hospodárskej organizácii slovenského živnostníctva dostalo kľúčový význam organizovanie živnostenských spoločenstiev v rámci jednotného živnostenského zväzu. Živnostenské spoločenstvá mohli vytvoriť zväzy v súlade s predpismi živnostenského zákona dvojakým spôsobom. Mohlo sa to uskutočniť buď na základe územia (okres, región, oblasť, priemyselná komora) alebo na úrovni odborných sekcií. Na základe uvedeného môžeme hovoriť o územných resp. o od-

⁶ Vznik spoločenstiev sa musel realizovať podľa vládneho nariadenia z 28.11.1924 č. 260.

⁷ V dobovej maďarskej živnostenskej tlači a v regionálnych archívoch sa nachádza veľa údajov o živnostenských spoločenstvách pôsobiacich v Galante, Dunajskej Strede, Šamoríne, Šali, Komárne, Hurbanove, Želiezovciach, Štúrove, Šahách, Lučenci, Rimavskej Sobote, Rožňave, Tornali, Jesenskom, Kráľovskom Chlmci. Maďarskí živnostníci boli zastúpení aj v obchodných grémiách. Budúce výskumy by sa mali zamerať na štatistické dáta zamestnávateľské, na spracovanie odbornej tlače a archívne fondy spoločenstiev a grémií.

borných združeních, ktoré na českých územiach kopírovali etnické rozloženie, kým na Slovensku vznikol iba slovenský. Medzi dvoma svetovými vojnami charakteristické bolo zakladanie organizácií podľa českého vzoru, ktoré sa realizovalo na úrovni oblastí. (Československá vlastivěda 1930, 177-180.)

Živnostenské zväzy v českých krajinách podľa národnostného zloženia v roku 1923

Zväzy	Čechy		Morava		Sliezsko	
	Češi	Nemci	Češi	Nemci	Češi	Nemci
Teritoriálne organizácie	57	55	22	14	1	2
Odborné organizácie	28	25	10	7	1	4

Prameň: *Statistická příručka Republiky Československé II*. Sestavil Státní úřad statistický, Praha: Melantrich, 1925, s. 147.

Počet živnostenských zväzov v Československu

Rok	Čechy	Morava a Sliezsko	Slovensko a Podkarpatská Rus
1923	161	68	–
1927	180	78	1
1930	190	85	1

Prameň: *Statistická příručka Republiky Československé IV*. Sestavil Státní úřad statistický, Praha: Nákladem Státního úřadu statistického – v komisi knihkupectví Bursík & Kohout, 1932, s. 150.

Prípravné zasadnutie Krajského zväzu živnostenských spoločenstiev a grémii pre územie Slovenska a Podkarpatskej Rusi (ďalej len KZ) sa uskutočnilo 19. decembra 1926 v Turčianskom Svätom Martine. Stanovy schválilo ministerstvo priemyslu a obchodu 26. marca 1927. Možno predpokladať, že slovenské oddelenie spomenutého ministerstva ovplyvňovalo tieto záležitosti.⁸ Organizácia vznikla konečnou platnosťou iba v roku 1928, ale jej členstvo sa budovalo zdĺhavo.

Odpoveďou na organizačné úsilie slovenských živnostenských spoločenstiev na území západných stolíc a na jednostranné preferovanie KZ a sídla v Martine, sa na východe v Košiciach vytvoril Krajský zväz spojených živnostníkov. Zakladatelia argumentovali s decentralizáciou zväzovej organizácie. Podľa ich mienky by základom slovenského zväzu boli menšie zväzy živnostenských spoločenstiev. Košické centrum reprezentovalo myšlienku autonómie a samosprávy spoločenstiev naproti povinnému vstupu, ktorý podľa ich mienky narušoval duch živnostenského zákona ako aj autonómiu inštitúcií. Z Martina, ale práve na národnostnom základe odmietli

⁸ Štátny archív v Nitre – pracovisko Archív Šaľa (ďalej ŠAN PAŠ), Okresné živnostenské spoločenstvo v Šali (ďalej OŽS ŠA), kart. 11, č. spisu 346/927, 623/1927, 1388/1926, 9035/1926. Bohuš Liška bol radcom ministerstva a zastával aj funkciu inštruktora Krajského zväzu živnostenských spoločenstiev a grémii.

dohodu, košickú organizáciu považovali za maďarskú živnostenskú organizáciu.⁹ Podľa ich odôvodnenia ona, ako súkromná spoločnosť, nebola oprávnená na zastupovanie živnostenských spoločenstiev a nedisponovala ani s potrebnou praxou v tejto oblasti.¹⁰

Možno tu spomenúť aj trojstupňovú koncepciu Zmiešaného živnostenského spoločenstva Nitrianskeho okresu, ktorá sa vykryštalizovala medzi regionálnymi stanoviskami voči centralizačným snahám. Podľa tejto koncepcie zväzy na úrovni župy (na území veľžúp) a komorné zväzy (na území priemyselných a obchodných komôr) mali utvoriť živnostenské spoločenstvá, ktoré mali potom spoločne vytvoriť zväz na Slovensku a Podkarpatskej Rusi.¹¹ Mienka Okresného živnostenského spoločenstva v Dunajskej Strede bola blízka k tomuto postoj: za prijateľné považovali riadenie a kontrolu priemyselnou komorou; argumentovali tým, že komory boli vždy v blízkom styku s organizáciami živnostníkov, neustále spĺňali serióznu úlohu obhajcu záujmov malovýrobcov a obchodníkov. Pretože komory vždy disponovali so školenými odborníkmi, úradníkmi, preto vytvorenie novej inštitúcie a riadenie z Martina nepovažovali za potrebné.¹²

Podstata sporov tkvela nielen v získavaní pozícií v rámci daného systému živnostníctva, ale sa dostali na povrch aj národnostné protiklady a jazyková otázka. Používanie jazykov menšín bola regulovaná ústavou a nariadením č. 17 z 3. februára 1926 o používaní menšinových jazykov. Živnostenské spoločenstvo svoj jazyk mohlo zvoliť podľa číselného pomeru obyvateľov žijúcich v jeho obvode, ale štátny jazyk mal v každom prípade prednosť. Vo vysvedčeníach, v úradných dokumentoch vystavených živnostenským spoločenstvom, a na pečiatke na prvom mieste bol vždy uvedený štátny jazyk. O jednacom jazyku na valnom zhromaždení mohli sa rozhodnúť účastníci, ale štátny jazyk mohli vždy používať. Úradné záležitosti boli povinní vybavovať v štátnom jazyku, ale museli brať zreteľ na menšinový pomer. S nadriadeným orgánom mohli korešpondovať v štátnom jazyku. Zamestnanci živnostenského spoločenstva museli ovládať štátny jazyk. (Viršik 1930, 819, 886-889)

Živnostenské spoločenstvo v Košiciach v obežníku z 13. decembra 1926, ktoré bolo adresované živnostenským spoločenstvám s maďarským členstvom, dal podnet na decentralizáciu organizačného systému a na vytvorenie župných zväzov (*megyeszövetség*), ktorých členstvo by zároveň tvorilo krajiniskú živnostenskú radu. Táto by bola bezprostredným radcom ministra. Tento dokument upozornil aj na najväčší nedostatok, ktorý stál v ceste dohody, a to na nevýhodné národnostné rozlíšenie.¹³ Výbor dunajskostredského živnostenského spoločenstva tiež požadoval reš-

9 ŠAN PAŠ, OŽS ŠA, kart. 17, č. spisu 681/91.

10 ŠAN PAŠ, OŽS ŠA, kart. 11, č. spisu 623/27. List Bohuša Lišku to jednoznačne potvrdzuje, v ktorom sa vyhráždal rozpustením tých spoločenstiev, ktoré odmietli vstúpiť do krajiniského zväzu.

11 ŠAN PAŠ, OŽS ŠA, kart. 11, č. spisu 1567/1926, 1696/1926, 1229/926.

12 ŠAN PAŠ, Okresné živnostenské spoločenstvo v Dunajskej Strede (ďalej OŽS DS), kart. 1, Zápisnice výboru z 5. 12. 1926, s. 121-122; z 8. 5. 1927, s. 155-156.

13 ŠAN PAŠ, OŽS ŠA, kart. 11, č. spisu 1696/1926. Dokument je publikovaný autorom, pozri Gaučík 2005.

pektovanie menšinových jazykových práv: „Živnostenské spoločenstvo od vstupu do zväzu sa nedištancuje, ale predtým, ako sa bolo meritórne vyjadrilo v mene živnostenského spoločenstva, považuje za potrebné objasniť niektoré otázky – a to: 1.) V decembri minulého roka niektoré urážlivé prehlásenia týkajúce sa niektorých náboženstiev a národností, ktoré odznali v Žiline a v Turčianskom Sv. Martine predsedníctvo neodmietlo, teda tieto sa majú považovať za úradné. – Prvou podmienkou je teda, že akákoľvek náboženská a národnostná otázka aby bola zásadne vylúčená, a jedine záujmy živnostníkov a obchodníkov by sa mali držať pred očami. – 2.) Sídlo spoločenstva by malo byť v Bratislave a v predstavenstve by malo byť zabezpečené pomerné zastúpenie pre členov spoločenstva. 3.) Výška ročného poplatku, ktorú by mali uhradiť spoločenstvá, vzhľadom na slabé finančné zabezpečenie živnostenských spoločenstiev – by mala byť mierna.“¹⁴

Rozhodnutie živnostenských spoločenstiev s úradným jazykom maďarským z Trenčína (10. apríla 1927) žiadalo o odročenie valných zhromaždení, kde by sa rokovalo o vstupoch a naďalej vytrvalo obhajovali na rozdiel od Martina bratislavské sídlo, a za neutrálne sídlo nasledujúceho valného zhromaždenia KZ navrhovali Trenčianske Teplice. Vzniknuté rozpory, napriek tomu naďalej pretrvávali.¹⁵ Kroky, ktoré podnikol prípravný výbor KZ, smerovali k vynúteniu čím skoršieho pripojenia sa okresných živnostenských spoločenstiev a požadovali od nich hromadnú podporu. Ako reakciu možno pokladať stretnutie v Komárne medzi miestnym Všeobecným okresným živnostenským spoločenstvom a predstavenstvom KZ 27. novembra 1927, kde maďarské spoločenstvá sa usilovali získať garancie na dodržiavanie jazykových práv. Iniciatíva, ktorú podľa jedného prameňa vyvinulo asi 20-23 živnostenských spoločenstiev, smerovala k vytvoreniu jednotnej platformy „spoločenstiev s maďarskou prevahou“ v rámci organizácie komory. Komárňanskí živnostníci si predstavovali zväz, ktorého centrum by sa nachádzalo v Bratislave.¹⁶ Predseda KZ, ktorý sa tiež zúčastnil stretnutia, požiadavku živnostenských spoločenstiev o garancie používania jazyka menšín v administratíve, v korešpondencii a na členských schôdzach prijal, a vyhlásil, že stanovky KZ budú upravené v zmysle týchto požiadaviek.

Zakladajúce valné zhromaždenie KZ sa konalo 9. decembra 1928 v Trenčíne, ale v spore okolo sídla spoločenstva nebolo rozhodnuté jednohlasne v prospech Martina, pretože pri hlasovaní o tejto záležitosti získalo prevahu len s minimálnym počtom hlasov.¹⁷ V paragrafe č. 24 stanov KZ o úradnom jazyku sa hovorí: „*Úradným jazykom Zväzu je slovenský jazyk, naproti tomu ale v korešpondencii, pri rokovaniach, a pri osobnom styku musia brať ohľad na členov grémií a živnostenských spoločenstiev zastúpených vo Zväzu, ktorí sú iného jazyka.*“¹⁸ Živnostenské

14 ŠAN PAŠ, OŽS DS, kart. 1, Zápisnice výboru z 29. 5. 1927, s. 162-163.

15 ŠAN PAŠ, OŽS ŠA, kart. 11, č. spisu 623/27.

16 Tamtiež, č. spisu 1092/1927; OŽS ŠA, Zápisnica zo zasadnutia výboru z 24. 11. 1927.

17 ŠAN PAŠ, OŽS ŠA, kart. 17, č. spisu 1980/1929, 681/29, 1030/29. Martin dostal 24 hlasov, Bratislava 22 hlasov.

18 Tamtiež, č. spisu 1256/29.

spoločenstvá, ktoré nemali slovenské členstvo, jazykovú garanciu teda formálne obdržali, ale v praxi museli viesť neustály boj o oprávnenie používať menšinový jazyk. Zväz sa síce naozaj snažil uverejniť nariadenia, korešpondencie, zápisnice aj v maďarskom jazyku a organizoval aj kurzy, ale zároveň sa usiloval zúžiť možnosti používania maďarského jazyka.¹⁹ Vybudovanie členstva KZ hatila nielen táto neistá situácia, ale aj vysoké členské, ktoré v závažnej miere zaťažilo rozpočet spoločenských. Opatrné približovanie sa neslovenských spoločenských, ich prechodné členstvo a ich odmietavé stanovisko možno pripísať na rub tejto skutočnosti.²⁰

Živnostenské spoločenských s maďarským jazykom v roku 1931 sa pokúsili aj dvoma návrhmi presadiť svoje záujmy. Zmiešané okresné živnostenské spoločenské v Lučenci iniciovalo pretvorenie KZ a v rozhodovacom procese presadiť zastupovanie Maďarov. Jozef Vitovszky, úradník Živnostenského spoločenských v Lučenci tento plán odôvodňoval tým, že ani živnostníctvo, ani vrstva obchodníkov nedisponuje so zodpovedajúcim politickým zastúpením, a ani ich hospodárske orgány nie sú vytvorené rovnakým cieľom a často navzájom prekážajú vo svojej činnosti. Kvôli nim podľa vlastného uváženia sa snažilo o reformovanie už existujúcej štruktúry. Základom systému naďalej zostali okresné živnostenské spoločenských spolu s miestnymi odbornými sekciami, ale ako nové prvky sa javili organizácie krajin-ských odborných živnostenských zväzov, ktoré boli vytvorené podľa jednotlivých profesií povolenia. Krajin-skú živnostenskú radu by tvorili KZ a predstavitelia odborných živnostenských zväzov. KZ by teda naďalej ostal v činnosti, ale svoje sídlo by mal premiestniť do Bratislavy. Tento plán sa ale neuskutočnil.²¹ Aj podnet, ktorý bol predložený na zasadnutí výboru KZ dňa 6. decembra 1931 zostal bezúspešný, návrh na zostavenie maďarského sekretariátu ani nebol prijatý, regulovanie resp. vybudovanie úradného styku s maďarskými živnostenských spoločenských bolo odročené, odvolávajúc sa na nepriaznivú finančnú situáciu.²²

19 Okresné živnostenské spoločenské v Dunajskej Strede viedlo svoju agendu zámerne v prevažnej väčšine po maďarsky. Proti úradnému tlaku sa bránil tým, že podľa jazykového zákona a počtu maďarského obyvateľstva má právo požívať tento menšinový jazyk. ŠAN PAŠ, OŽS DS, Zápisnice zo zasadnutia výboru z 3. 3. 1926, s. 43; 3. 7. 1927, s. 178; z 29. 6. 1937, s. 339-340.

20 V roku 1929 sa v KZ počet zaregistrovaných spoločenských bol 73 s 73.827 členmi. Medzi najväčšie patrili s 2000-mi členmi lučenecké a galantské. Šamorinčania, komárčania a dunajskostredčania v roku 1929 neplatili členské. V roku 1930 nasledujúce spoločenských mali nedoplatky: Tomaľa (2.190 Kč), Galanta (5.987 Kč), Rimavská Sobota (3.600 Kč), Levice (5.694 Kč). ŠAN PAŠ, OŽS ŠA, kart. 17, č. spisu 1030/29; tamtiež kart. 19, č. spisu 468/30, 537/30. Prístup KZ v Dunajskej Strede charakterizovali nasledovne: „Mnohí členovia sú proti členstvu, lebo sa ešte stále pociťuje istá ignorácia záujmov maďarských živnostníkov.“ Prechodne sa stali členmi v auguste 1929, definitívne od 1. 1. 1930. Koncom roka predsa vystúpili z KZ, lebo členstvo považovali za nevýhodné. ŠAN PAŠ, OŽS DS, Zápisnice zo zasadnutia výboru z 11. 8. 1929, s. 308; z 21. 4. 1930, s. 346-347; z 6. 7. 1930, s. 368. Okresné živnostenské spoločenské v Šali nevstúpilo z finančných dôvodov. ŠAN PAŠ, OŽS ŠA, Zápisnica zo zasadnutia výboru z 18. 3. 1929.

21 ŠAN PAŠ, OŽS ŠA, kart. 21, č. spisu 646/31. Dokument je publikovaný autorom, pozri Gaučík 2005.

22 Tamtiež, kart. 22, Zápisnica z 6. 12. 1931, s. 14, č. spisu 291/32. Dokument je publikovaný autorom, pozri Gaučík 2005.

Záver

Jedno z najdôležitejších cieľov väčšinového slovenského živnostníctva, ktoré využívalo pozíciu štátotvornej národnosti, bolo vybudovanie rámcovej organizácie jednotného zastupiteľského orgánu živnostníkov a tým dosiahnuť v hospodárskych inštitúciách, resp. vo vládných rozhodujúcich orgánoch zastúpenie a vplyv. Táto stratégia priam organicky zapustila korene do štátnej moci a politiky, resp. so získaním hospodárskej moci do procesu nezadržateľne sa rozvíjajúceho budovania národa. Z hľadiska slovenského živnostníctva medzi evidentných výsledkov tohto procesu možno zaradiť právne zakotvenú sieť živnostenských spoločenstiev a vytvorenie zväzu, ktorý organizoval živnostenské spoločenstvá podľa územia, ďalej vytvorenie vyučovacieho a organizačného systému podľa jednotlivých odborov (učňovské školy a kurzy), vytvorenie vrstvy odborných úradníkov, ktorí kontrolovali, podporovali a organizovali živnostníkov, a účinné lobovanie na úpravu živnostenskej a priemyselnej politiky vlády. Špecializáciu organizácií slovenských živnostníkov možno považovať za pozitívny jav, lebo boli schopné preukázať prvky hospodárskej samoregulácie a zároveň mohli byť prítomné pri dôležitých technicko-hospodárskych rozhodnutiach, ale z etnicky zostali uzavreté.²³ Túto uzavretosť nemožno považovať za nezvyčajnú, pretože ju možno vzťahovať na skoro každý východoeurópsky národ, ktorému chýbala jeho politická a hospodárska elita. V Československu, ktoré sa rozvíjalo ako štát dvoch národov, skupina predstaviteľov živnostníctva, ktorá vznikala vo vnútri slovenskej hospodárskej elity, pracovala tiež na posilnení hospodárskej a politickej identity.

Iniciatívam smerujúcim k vytvoreniu slovenského zväzu až do trvania republiky prekážali viaceré fakty, ako politické očakávania, majetková závislosť, zdĺhavé vybudovanie členskej základne a najmä národnostná intolerancia. Slovenské organizácie, ktoré vznikali po prevrate a ktoré podporovali záujmy slovenských živnostníkov, ešte viac rozčlenili a atomizovali aj tak nejednotnú spoločnosť malovýrobcov. Vytvorenie jednotného živnostenského zväzu kvôli národnostným protikladom, používaniu jazyku menšín a hateniu úradných záležitostí a materiálneho zafarbenia sa preťahovalo. Kým v českých krajinách môžeme pozorovať isté obmedzené, regionálne rozčlenenie zväzov a ich úzke napojenie na verejnoprávne jednotky, na Slovensku naproti tomu môžeme pozorovať tendenciu smerujúcu k vytvoreniu centralizovaného systému zväzu živnostenských spoločenstiev. Napriek tomu počet živnostenských spoločenstiev, ktoré mali tvoriť chrbticu tohto systému, ešte aj v tridsiatych rokoch ďaleko zaostával od počtu českých spoločenstiev. Návrhy predstaviteľov maďarského živnostníctva smerujúce na pretvorenie a decentralizáciu zväzu mali veľmi málo rukolapných výsledkov. Reagovanie na javy, ktoré mali korene vo všeobecnej celosvetovej hospodárskej kríze, rozličné formy obrany záujmov (protesty, predkladanie memoránd a požiadaviek, lobovanie) zostali až do konca tejto

²³ Slovenská remeselnícka a obchodnícka jednota, Štátny ústav pre zveľaďovanie živností pre Slovensko a Podkarpatskú Rus, Krajský zväz živnostenských spoločenstiev a grémii pre Slovensko a Podkarpatskú Rus. Pozri dobový prehľad Ruman 1929. Na Štátny ústav pre zveľaďovanie živností pozri Zpráva o činnosti za rok 1935. ŠAN PAŠ, OŽS DS, kart. 28, č. spisu 963/1936.

éry charakteristické. Priestor na presadzovanie záujmov živnostenských spoločenstiev s maďarským jazykom sa zužoval, na vybudovanie samostatného maďarského živnostenského zväzu maďarskí živnostníci nemali dostatok členov, ani majetku, a bez politickej podpory nemali ani dostatok síl.

Literatúra

Bácskai, V. (1981): Gazdaságtörténet-kézművesipartörténet-céhtörténet. In *IV. Kézművesipartörténeti Szimpózium, Veszprém 1980. december 1–2*. Nagybakay, Péter (ed.), Veszprém: A Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottságának történelmi szakbizottsága, s. 6–9.

Bácskai, V. (1984): A városi kézművesek gazdasági szerepe és társadalmi helyzete a reformkori Magyarországon. In *II. Nemzetközi Kézművesipartörténeti Szimpózium, 1982. augusztus 21–26*. 1. zväzok, Dóka, K. – Éri, I. – Nagybakay, P. (eds.), Veszprém: Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottsága, s. 89–91.

Csiffáry, G. – Dóka, K. (ed.) (1999): *Tanulmányok a kézműipar történetéből*. Veszprém: Veszprémi Akadémiai Bizottság.

Československá vlastivěda. VI. zväzok. Praha: Sfinx Bohumil Janda, 1930.

Gaučík, I. (2004): A csehszlovákiai magyarság gazdasági szervezetei (1918 – 1938) Gazdasági egyesületek, szövetkezetek, ipartársulatok. In *Korall*, č. 18, s. 59–62.

Gaučík, I. (2005): Magyar ipartársulatok válogatott dokumentumai 1924 – 1938. In *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2005, č. 1, s. 149–180.

Hallon, L. (2004): Príčiny, priebeh a dôsledky štruktúrnych zmien v hospodárstve medzivojnového Slovenska. In *Slovensko v Československu 1918 – 1939*. Bystrický, V. (ed.), Bratislava: Veda, s. 317–360.

Kaľavský, M. (1987): Die Probleme der gesellschaftlichen Aktivierung der Handwerker nach der Auflösung der Zünfte. In *III. Internationales Handwerksgeschichtliches Symposium, Band 1. 18–24. 10. 1986*, Nagybakay, P. – Németh, G. (ed.), Veszprém: Ungarische Akademie der Wissenschaften Veszprémer Akademesche Kommission, s. 199–208.

Kaľavský, M. (1988): Zrušenie cechov a problémy spoločenskoekonomickéj aktivizácie remeselníkov na Slovensku. In *Zborník Slovenského národného múzea – História*, LXXXI, č. 28, 218–231. p.

Nagybakay, P. (ed.) (1991): *Magyar néprajz III. Kézművesség*. Budapest: Akadémiai Kiadó.

Nemeskürthyová, L. (1986): Počiatky cechov na Slovensku (Porovnanie s vývojom v Nemecku a Čechách). In *Zborník Slovenského národného múzea – História*, LXXX, č. 26, 215–226.

Nemeskürthyová, L. (1988): 15. és 16. századi céhszabályzatok a mai Szlovákia területéről. In *III. Nemzetközi Kézművesipartörténeti Szimpózium, Veszprém, 1986. október 18–24. Válogatás*. Nagybakay, P. – Németh, G. (ed.), Veszprém: Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottsága, s. 194–203.

Nováková, V. (ed.) (2001): *Migrácia*. Dunajská Streda: Lilium Aurum.

- Pokreis, H. (2006): A németek betelepítése Diószegre II. József uralkodása idején. In *Háztörténetek, Hausgeschichten, A dunántúli németek kulturális jellemzői, Konferencia Veszprémben 2004. október 14–15.*, Márkusné Vörös, H. – Mészáros V. (ed.), Veszprém: Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság, 39-48.
- Rábik, V. (2003): „Commorandi causa“ Príspevok k migrácii obyvateľstva na Východnom Slovensku v stredoveku v procese doosídľovania na nemeckom práve. In *Studia hitorica tyrnaviensia III. K životnému jubileu Dr. H. C Univ. Prof. PhDr. Richarda Marsinu, DrSc.* Trnava: Katedra histórie Fakulty humanistiky Trnavskej Univerzity, s. 167-192.
- Rózsa, M. (1981): Az első magyar általános ipartörvény iparigazgatási rendszere. In *IV. Kézművesipartörténeti Szimpózium, Veszprém, 1980. december 1–2.* Nagybakay, P. – Németh, G. (ed.). Veszprém: A Magyar Tudományos Akadémia Veszprémi Akadémiai Bizottságának Történelmi Szakbizottsága, VEAB Értesítő, s. 122-159.
- Rózsa, M. (1984): A második magyar általános ipartörvény iparigazgatási rendszere a XIX. század végéig. In *II. Kézművesipartörténeti Szimpózium, Veszprém, 1982. augusztus 21–26.* Veszprém: VEAB Értesítő, s. 111-190.
- Ruman, M. (1929): Organizačná štruktúra živnostníctva na Slovensku. In *Zlatá kniha Slovenska.* Kolesár, M. (ed.), Bratislava: b. v.
- Sbírka zákonů a nařízení státu československého.* Ročník 1924. Praha: Státní tiskárna, 1924.
- Strešňák, G. – Vég, L. (eds.) (2005): *Kapitoly z dejín mesta Šamorín. Historická konferencia pri príležitosti 600. výročia získania mestských výsad udelených kráľom Žigmundom.* Šamorín – Dunajská Streda: Fórum inštitút pre výskum menšín, Vydavateľstvo Lilium Aurum.
- Špiesz, A. (1972): *Remeslo na Slovensku v období existencie cechov.* Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied.
- Viršik, A. (1930): *Ukážky zo živnostenskej praxe Slovenska. Pramene právnej praxe živnostenskej správy.* II. zväzok, Trnava: G. A. Bežo.